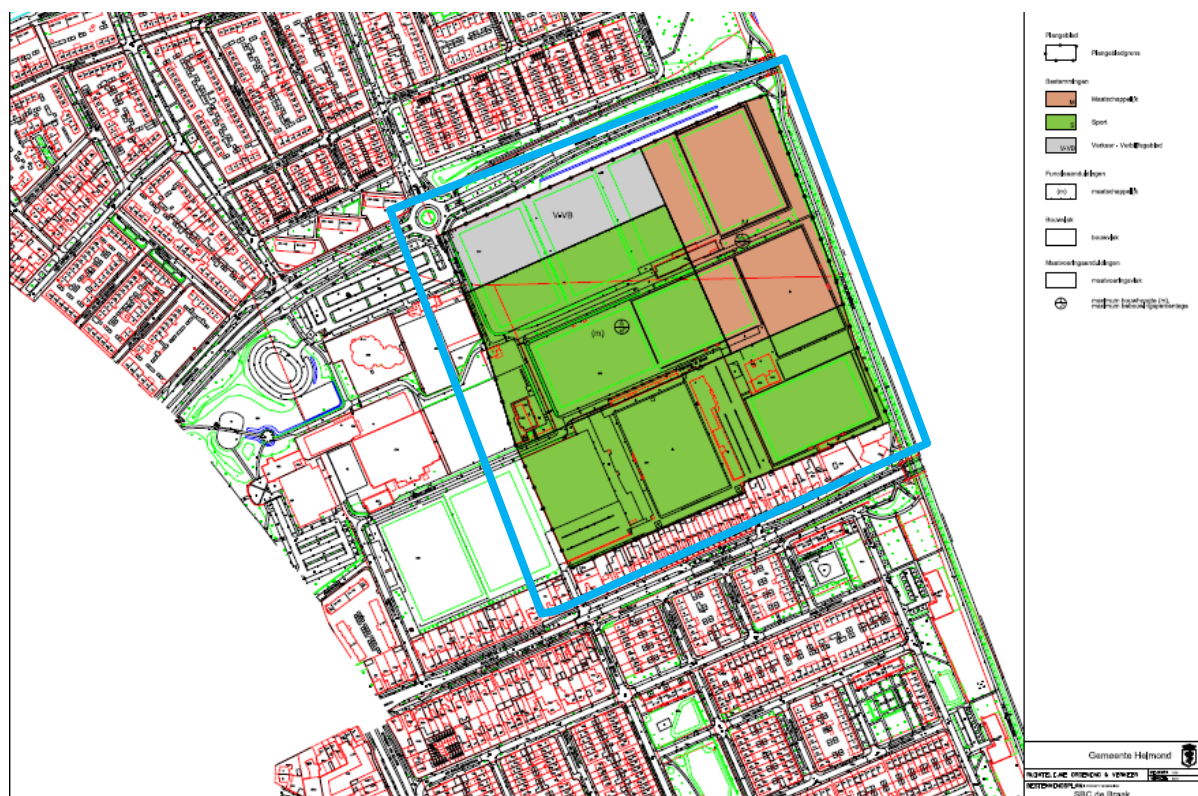

Datum: 28 september 2018
Behandeld door: Ilco van Woersem
Ons kenmerk: P2017 - 81
Uw kenmerk: mail van 8 aug. 2017

Onderzoek in het kader van de Wet natuurbescherming

Plangebied

Het plangebied betreft het sportterrein SBC De Braak te Helmond en de directe omgeving ervan. Het plangebied wordt begrensd door de Rembrandtlaan, het Piet van Bokhovenpad, de Bakelsedijk en de Braakse Bosdijk. Het onderzoek zal het sportpark en haar gebouwen en boomsingels betreffen en de verdere omgeving, voor zover daar effecten te verwachten zijn.

Figuur 1: Plangebied (blauw omlijnd gebied) (Bron: opdrachtgever).

Omdat de gemeente het sportpark geheel wil herinrichten, zijn de volgende elementen van belang voor vleermuizen, hun jachtgebieden en hun vliegroutes en verblijfplaatsen:

- de kantine-kleedkamercomplexen van MULO en Helmondia, inclusief tribunes;
- het stadion van Helmond Sport;
- de lindenlanen langs de Braakse Bosdijk;
- de boomsingels rondom het sportpark.

Stadion van Helmond Sport

Achterzijde kantine-kleedkamercomplex van MULO

Kantine-kleedkamercomplex van Helmondia

Boomsingel langs sportvelden en Rembrandtlaan, links achter het hek (Bron: Google Maps)

Al deze elementen zijn van augustus 2017 tot september 2018 nauwkeurig onderzocht, conform de richtlijnen van het Vleermuisprotocol 2017.

Aanpak vleermuisonderzoek

Het vleermuisonderzoek is in avonden, vroege ochtenden en 's nachts uitgevoerd. Van augustus tot half oktober 2017 hebben één nacht- zeer-vroege-ochtendinventarisatie en één avond - nachtonderzoek plaatsgevonden, waarbij met batdetectoren balts- en paarverblijven en mogelijke winterverblijven en vaste vliegroutes en/ of foerageergebieden zijn opgespoord. Vanaf begin juni tot half juli 2018 zijn één avond - nachtonderzoek en één late-nacht - zeer-vroege-ochtendinventarisatie verricht, waarbij met batdetectoren kraam- en zomerverblijven en vaste vliegroutes en/ of foerageergebieden zijn opgespoord.

Er hebben in totaal 10 avond/nacht-bezoeken plaatsgevonden. Dit is aanzienlijk meer dan het Vleermuisprotocol (2017) voorschrijft. In verband met de grootte en onoverzichtelijkheid van het onderzoeksgebied en de aanwezigheid van meerdere verder van elkaar afstaande gebouwen zijn de zomerinventarisaties op meerdere avonden achter elkaar verricht. De inventarisaties zijn met de fiets uitgevoerd, om zoveel mogelijk gebouwen en boomgroepen in de gaten te kunnen houden.

Verrichte onderzoeken

Tijdens de inventarisaties zijn door de vleermuisexperts batdetectors van het type Pettersson D100 en D240X en een Batlogger gebruikt, om de sonar van de vleermuizen voor het menselijk oor hoorbaar te maken.

De Pettersson 240DX en Batlogger hebben bovendien een opname- en een terugluisterfunctie, waarmee geluidsfragmenten al of niet 10X vertraagd teruggeluisterd kunnen worden. Dit is vooral van belang om baltsgeluiden te kunnen determineren en om de verschillende soorten van het geslacht *Myotis* uit elkaar te kunnen houden.

Alle inventarisaties zijn op de fiets afgelegd, om zo goed mogelijk de verschillende kantine-kleedkamercomplexen in de gaten te kunnen houden. Van de gemeente Helmond is een sleutel gekregen die toegang geeft tot het sportpark. Later in het jaar 2018 waren enkele sloten vervangen en konden enkele kantine-kleedkamercomplexen op het sportpark plaatselijk niet meer aan de achterzijde worden bezocht.

In onderstaande tabel 1 staan de in 2017 en 2018 verrichte onderzoeken vermeld, met tijdstippen en weersomstandigheden.

Tabel 1: Inventarisatiedata en weersomstandigheden

Datum	Waarnemer	Begin	Einde	Temper.	Bewolking	Windkr.
31 augustus 2017	Ilco van Woersem	21.00 uur	23.30 u	15°C	Half bewolkt	0 Bft
5 oktober 2017	Ilco van Woersem	00.00 uur	02.15 u	10°C	Bewolkt	1 Bft
7 juni 2018	Ilco van Woersem	02.45 uur	05.31 u	17°C	Geheel bewolkt	1 Bft
16 juni 2018	Ilco van Woersem	21.15 uur	23.37 u	17°	Half bewolkt	1 Bft
25 juni 2018	Ilco van Woersem	02.45 uur	05.27 u	14°C	Bewolkt; op het eind motregen	1 Bft
8 juli 2018	Ilco van Woersem	03.00 uur	05.30 u	13°C	Onbewolkt	1 Bft
15 juli 2018	Stef Houben	22.00 uur	00.00 u	24°C -> 20°C	Onbewolkt	2 Bft
16 juli 2018	Ilco van Woersem	21.15 uur	23.37 u	17°C	Half bewolkt	0 Bft
22 augustus 2018	Ilco van Woersem	22.00 uur	01.15 u	21°C	Bewolkt	0 - 1 Bft
27 september '18	Ilco van Woersem	22.30 uur	00.30 u	17°	Onbewolkt	1 Bft

Tijdens een eerste controle bij daglicht bleek dat in alle gebouwcomplexen op het sportpark potentiële geschikte inkruipopeningen (minstens 14 mm brede stootvoegen, ruimtes achter boeidelen, ruimtes achter daktrims e.d.) zijn, die toegang kunnen geven tot ruimtes waarin vleermuizen hun verblijfplaats kunnen hebben. Alle kantine-kleedkamercomplexen bestaan uit laagbouw. Alleen het stadion van Helmond Sport is hoog, maar de hoge tribunes bestaan uit golfplaat en zijn daarmee niet erg geschikt als verblijfplaats van vleermuizen (geen goede wegkruipplekken, warmt erg snel op en koelt erg snel af). De inventarisaties leverden de volgende gegevens op:

31 augustus 2017

In de nacht van 30 op 31 augustus 2017 is de eerste vleermuisinventarisaties uitgevoerd.

Tijdens deze vleermuisinventarisatie (van 22.00 -00.00 uur) was het geheel bewolkt, droog, met een temperatuur van 15 °C en nagenoeg geen wind (0 - 1 Bft).

Deze 31e augustus werden op meerdere plaatsen baltsende mannetjes gewone dwergvleermuizen gehoord en gezien. Bij de bomenrijen (langs het Piet van Bokhovenpad / de Zuid-Willemsvaart en

langs de Rembrandtlaan) jagen meerdere gewone dwergvleermuizen en kort (om 22.57 uur) een franjestaart. Deze dieren hebben hier geen verblijfplaatsen, maar mogelijk wel vaste jachtgebieden. Ook joeg er meermalen een laatvlieger aan de westzijde van het stadion van Helmond Sport.

Bij de volgende gebouwen van het sportpark jagen en baltsen meerdere gewone dwergvleermuizen:

- 2 à 3 dieren bij het Helmond Sport-stadion,
- 1 baltsend mannetje bij de kantine-kleedkamers van de RKS Mulo,
- 1 baltsend mannetje bij de kantine-kleedkamers van Sportclub Helmondia,
- 1 baltsend mannetje bij het woonhuis - de korfbalclub aan de Braakse Bosdijk.

Er werden geen inkruipe of bij gebouwen zwermende dieren gezien.

5 oktober 2017

In de nacht van 5 op 6 oktober is de tweede vleermuisinventarisatie uitgevoerd. Het was bewolkt, droog, 9 °C en er was nagenoeg geen wind (1 Bft).

Tijdens deze middernachtelijke inventarisatie werden bij het stadion van Helmond Sport en de tennisclub langsvliegende en baltsende gewone dwergvleermuizen gehoord. Bij MULO joeg wel een dwergvleermuis, maar het dier riep geen social calls.

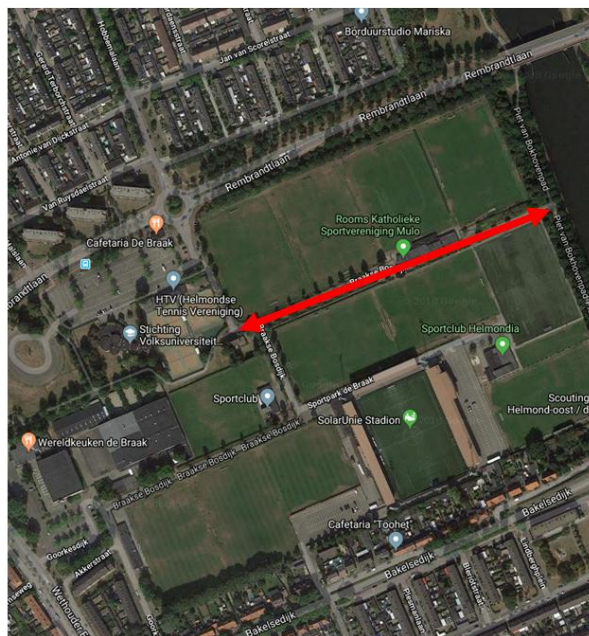
Er werden geen inkruipe of bij gebouwen zwermende vleermuizen gezien of gehoord.

9, 16 en 25 juni 2018

Vanwege de grootte van het sportterrein en de verspreide ligging van de kantine-kleedkamer-complexen zijn in juni 2018 drie verschillende inventarisaties verricht.

Op 9 juni 2018 werden bij alle gebouwen regelmatig langsvliegende en foeragerende gewone dwergvleermuizen gehoord en gezien en rond kwart voor vier één overvliegende rosse vleermuis, welke geen connectie met het terrein en haar gebouwen had. Ook joeg er een laatvlieger ten westen van het stadion van Helmond Sport. Aan het oostelijke eind van de Braakse Bosdijk was de hele inventarisatieperiode een territoriaal roepende man gewone dwergvleermuis aanwezig. Langs de opgaande boombeplanting langs de Rembrandtlaan joeg en baltste een man gewone dwergvleermuis.

Van 04.40 tot 05.05 uur vlogen minstens zeven gewone dwergvleermuizen over de Braakse Bosdijk van het kanaal naar het westen. Hier bevindt zich dus een vliegroue van dwergvleermuizen.

Vaste vliegroue van gewone dwergvleermuizen bij Braakse Bosdijk, langs kantine-kleedkamercomplex van MULO (foto links en rode lijn, rechts op kaartje)

Op 16 juni 2018 joegen veel gewone dwergvleermuizen rondom de bloeiende linden, die overal langs de Braakse Bosdijk geplant zijn. Af en toe liet een laatvlieger zich horen.

Op 25 juni 2018 joegen bij het stadion van Helmond Sport, de kantine-kleedkamercomplexen van Oranje Zwart en MULO, de woning aan de Braakse Bosdijk en het korfbalcomplex meerdere gewone dwergvleermuizen. Boven het water van de naastgelegen Zuid-Willemsvaart joegen meerdere waternvleermuizen; onder de viaducten over het kanaal joegen meerdere gewone dwergvleermuizen, die mogelijk de Braakse Bosdijk gebruiken als vliegroute.

Rond 3 uur begon het zachtjes te motregen, maar de vleermuizen joegen gewoon door.

Er zijn geen inkruipende dieren gezien.

8, 15 en 16 juli 2018

Op 8 juli 2018 joegen meerdere gewone dwergvleermuizen bij alle kantine-kleedkamercomplexen van het sportpark.

Op 15 juli is aan het begin van de avond geïnventariseerd. De nadruk lag op het kantine-kleedkamercomplex van MULO. Daar bleken geen vleermuizen uit te komen, noch territoriaal aanwezig te zijn. Eénmaal vloog een laatvlieger over; enkele dwergvleermuizen joegen rondom de bomenrijen.

Over de Braakse Bosdijk, langs het complex van MULO is een forse vliegroute van minimaal 30 gewone dwergvleermuizen. De dieren vlogen van west naar oost, richting het kanaal.

22 augustus 2018

Tijdens de inventarisatie van het noordwestelijke deel van het SBC De Braak (in kader van het aanvullende onderzoek 2018 - 2019, in het noordwestelijk deel van het sportveldencomplex) werden regelmatig langsvliegende en jagende gewone dwergvleermuizen gezien en gehoord, maar geen territoriale, roepende dieren binnen het voorliggende plangebied.

27 september 2018

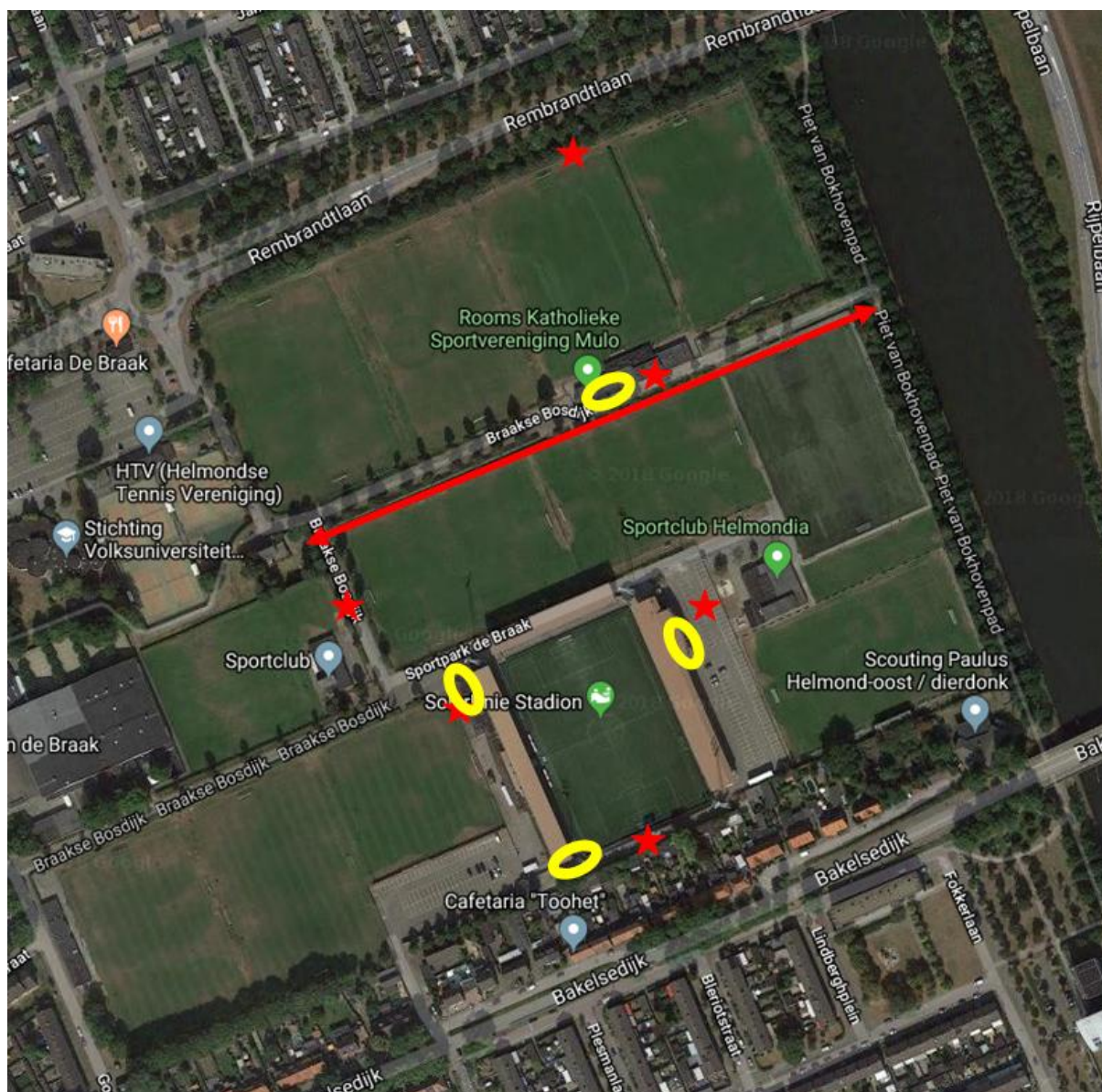
Tijdens deze laatste inventarisatie voor de winter, tijdens de voetbalwedstrijd Gemert - Feijenoord in het uitverkochte stadion van Helmond Sport werden tussen 22.30 uur en 00.35 uur wederom regelmatig langsvliegende en jagende gewone dwergvleermuizen gezien en gehoord, maar geen territoriale, roepende dieren.

Samenvatting belangrijkste waarnemingen:

De inventarisaties hebben de volgende resultaten opgeleverd:

1. in alle gebouwen op het complex zijn potentieel geschikte inkruipopeningen (minstens 14 mm. brede stootvoegen, ruimtes achter boeidelen, ruimtes achter daktrim e.d.) aanwezig, die toegang kunnen geven tot ruimtes waarin vleermuizen hun verblijfplaats kunnen hebben;
2. bij meerdere gebouwencomplexen (stadion Helmond Sport 2 à 3 ♂♂), MULO (één ♂) en Helmondia (één nacht: één ♂) zijn meerdere malen territoriale mannetjes gewone dwergvleermuis gehoord;
3. het is niet uit te sluiten dat mannetjes van de gewone dwergvleermuis paarverblijfplaatsen hebben achter stootvoegen en boeidelen in het stadion van Helmond Sport en het kantine-kleedkamercomplex van MULO;
4. er zijn geen zomerverblijfplaatsen en geen kraamverblijven van vleermuizen in de gebouwencomplexen van het sportpark De Braak vastgesteld;
5. bij de bomenrijen (langs het Piet van Bokhovenpad / de Zuid-Willemsvaart en langs de Rembrandtlaan) en bij de lindes van de Braakse Bosdijk jagen meerdere gewone dwergvleermuizen; op 30 augustus 2017 joeg er ook kort een franjestaart. Deze dieren hebben hier

- geen verblijfplaatsen, maar wel vaste jachtgebieden. Bij de bomenrij langs de Rembrandtlaan heeft een mannetje gewone dwergvleermuis een baltsplek (geen paarplaats - die zit ergens in een gebouw);
6. tijdens het onderzoek joeg er meermalen een laatvlieger aan de westzijde van het stadion van Helmond Sport. Er zijn echter geen waarnemingen van inkruipende, uitvliegende of zwermende laatvliegers bij enig gebouw gedaan;
 7. over de Braakse Bosdijk langs het kantine-kleedkamercomplex van MULO loopt een vaste vliegroute van minstens 7 tot minimaal 30 gewone dwergvleermuizen.

Waarnemingen van baltsende mannetjes gewone dwergvleermuis (baltsplekken) (rode sterren) en vermoedelijke paarplaatsen (gele ovalen) en vaste vliegroute (rode laan met pijlen)

Analyse

Hieronder worden de verschillende soorten waarnemingen verder beschreven en geanalyseerd:

1. Paarverblijven van gewone dwergvleermuis.

De muren van twee gebouwencomplexen (het stadion van Helmond Sport en het kantine-kleedkamercomplex van MULO) herbergen waarschijnlijk paarverblijven van mannetjes gewone dwergvleermuizen. Het gaat om 2 à 3 paarverblijven in het stadion en één in het complex van MULO. De dieren komen waarschijnlijk via stootvoegen en via daktrims in de achterliggende (spouw)ruimtes in de muren.

Let wel!: alle stootvoegen van minimaal 14 mm breed en alle boeidelen en alle daktrims met een ruimte van minimaal 14 mm en alle ruimtes naast regenpijpen kunnen functioneren als toegang tot een paarverblijf! Paarverblijven functioneren in zachte winters ook vaak als individueel winterverblijf van de ♂♂. Bij aanhoudende koude vertrekken deze naar beter gebufferde grotere winterverblijfplaatsen.

Opzettelijke beschadiging of vernietiging van paarverblijven is verboden bij de Wet natuurbescherming. Er dienen mitigerende maatregelen te worden genomen conform het kennisdocument Gewone dwergvleermuis. Indien de in het kennisdocument aangegeven mitigatie kan worden aangehouden (onder meer met betrekking tot de gewenningsperiode, maximale afstand van oude verblijf tot mitigatie en type en minimaal aantal kasten) en de functie van de paarverblijfplaatsen kan worden behouden, is er volgens het beleid van de provincie Noord-Brabant geen ontheffing nodig. Overtreding van de verbodsbepalingen beschadiging en vernieling van verblijfplaatsen kan dan worden voorkomen. Dit dient echter wel goed uitgewerkt te worden. Tevens dient een logboek bijgehouden te worden van de uitvoering van de mitigatie, om aan te kunnen tonen dat conform het kennisdocument is gewerkt.

2. Baltsplekken van mannetjes van de gewone dwergvleermuis.

De muren van de gebouwencomplexen, het stadion van Helmond Sport en het kantine-kleedkamercomplex van MULO en mogelijk het kantine-kleedkamercomplex van Helmondia en het woonhuis / kleedkamer-kantinecomplex van de korfbalclub en de bomen van de boomsingels rondom het sportpark functioneren als (tijdelijke) baltsplekken van mannetjes gewone dwergvleermuizen. 's Nachts hebben de dieren hier een territorium, dat heen- en weervliegend en luid roepend wordt verdedigd. Als een paarbereid wijfje langs vliegt kan ter plekke worden gepaard. Dat kan gebeuren in een paarverblijf ter plekke, maar ook achter een boeideel, tegen de muur of tegen een boom of in een spleet in de bast van een boom. Deze baltsplekken zijn geen vaste plaatsen, maar telkens wisselende plekken en kunnen over de gehele lengte van het baltsterritorium van tientallen meters, soms wel honderd meter worden gebruikt. Mannetjes dwergvleermuizen gebruiken deze baltsplekken maar af en toe (tijdelijk) en zijn zeer flexibel in het opzoeken en gebruiken van andere gebouwen (muren, dakconstructies) of bomen. Bij sloop van de gebouwen en kap van de bomen verdwijnen deze tijdelijke baltsplekken van de mannetjes gewone dwergvleermuizen. Er is feitelijk gezien sprake van een beschermde voortplantingsplaats met betrekking tot een baltsplaats, aangezien de plaats, hoe betrekkelijk kort dan ook, wordt gebruikt voor de voortplanting (inseminatie). In de wet is geen onderscheid gemaakt tussen tijdelijke en permanent gebruikte voortplantings- en rustplaatsen. Bescherming van een vastgestelde baltsplaats is echter discutabel, aangezien de baltsplaats op willekeur wordt gekozen, het tevens zeer kort wordt gebruikt en bovendien niet herhaaldelijk op exact dezelfde plek wordt gebruikt. Binnen een territorium zijn er zeer veel alternatieve plekken die worden gebruikt als baltsplaats. Bescherming van een specifieke baltsplaats geeft daarom geen garantie voor het gebruik van de plaats als baltsplaats. Daarnaast zijn de vastgestelde baltsplaatsen strikt genomen niet essentieel om voortplantings- of rustplaatsen (paar- en zomerverblijfplaatsen) te kunnen laten functioneren.

Indien alle potentiële mogelijkheden voor baltsplaatsen binnen het territorium worden verwijderd (kap gehele bomenrij; sloop alle gebouwen), is er echter wél sprake van een zodanige beschadiging of vernieling van het leefgebied dat voortplantings- of rustplaatsen niet meer kunnen functioneren.

3. Vaste vliegroute van de gewone dwergvleermuis.

Over / langs de Braakse Bosdijk, tussen het woonhuis en het kanaal hebben tot minstens 30 gewone dwergvleermuizen een vaste vliegroute, waarlangs zij 's ochtends richting kanaal vliegen en 's avonds weer in westelijke richting. Bij kap van deze bomen wordt de vaste vliegroute van de vleermuizen eveneens vernietigd. Dit is een overtreding van de Wnb en vereist maatregelen om de schade te beperken of te compenseren. Indien de functie van de vliegroute niet kan worden behouden, is een ontheffing nodig. In een ontheffing wordt doorgaans vereist (middels voorschriften) dat de oorspronkelijke route alsnog kan worden behouden of wordt gevraagd om alternatieve vliegroutes aan te brengen. Dit dient te worden nagegaan en uitgewerkt in een mitigatieplan, alvorens een ontheffing kan worden aangevraagd.

4. Vast jachtgebied van de gewone dwergvleermuis.

Langs de boomsingels rondom het sportpark en rondom de gebouwencomplexen en vooral langs en bij de lindes langs de Braakse Bosdijk bevindt zich vast jachtgebied van meer dan tien gewone dwergvleermuizen. Bij kap van deze bomen wordt het vaste jachtgebied van de vleermuizen vernietigd. Dit is een overtreding van de Wet natuurbescherming. Indien het jachtgebied niet kan worden behouden, is een ontheffing nodig. In een ontheffing wordt doorgaans vereist (middels voorschriften) dat het jachtgebied alsnog kan worden behouden of wordt gevraagd om alternatieven aan te brengen. Dit dient te worden nagegaan en uitgewerkt in een mitigatieplan, alvorens een ontheffing kan worden aangevraagd.

Bij de herinrichting van het sportpark De Braak kunnen de paarverblijven en de vaste vliegroute en jachtgebied van vleermuizen verstoord of ongeschikt geraken of vernietigd worden. Dit is een overtreding van de Wet natuurbescherming en mag niet zonder uitvoer van mitigerende en/of compenserende maatregelen plaatsvinden. Er dient een ontheffing van de Wet natuurbescherming te worden aangevraagd en verkregen, maatregelen tegen het verlies van de paarverblijven en vliegroute en jachtgebieden moeten worden genomen, alvorens de werkzaamheden kunnen starten.

Er kunnen ook tijdelijke baltsplekken verloren gaan; vanwege de tijdelijke aard van deze baltsplekken en de flexibiliteit van de mannetjes andere baltsplekken te zoeken en te gebruiken, is hiervoor geen ontheffing vereist. Er kunnen wel (zorgplicht!) clusters van elk vier platte vleermuiskasten bij deze baltsplekken worden opgehangen.

Conclusies en aanbevelingen

Conclusies:

- alle gebouwen op het sportpark De Braak hebben potentieel geschikte verblijfplaatsen voor gebouwbewonende vleermuizen;
- er zijn bij ieder gebouw op het sportpark De Braak jagende gewone dwergvleermuizen aanwezig;
- in minstens twee gebouwcomplexen (stadion van Helmond Sport en kantine-kleedkamercomplex van MULO) zijn zeer waarschijnlijk paarverblijven. Deze paarverblijven zijn in zachte winters ook vaak (tijdelijke) winterverblijfplaatsen;
- er zijn geen zomerverblijfplaatsen of kraamverblijven van vleermuizen in de gebouwen vastgesteld;
- over / langs de Braakse Bosdijk en het kantine-kleedkamercomplex van MULO loopt een vaste vliegroute van enkele tientallen gewone dwergvleermuizen;

- in de bomen van de windsingels om de velden zijn geen verblijfplaatsen, maar er jagen wel meerdere vleermuizen. De singels langs het kanaal, de Rembrandtlaan en de lindes van de Braakse Bosdijk vormen vast jachtgebied voor veel gewone dwergvleermuizen;
- langs de boomsingel langs de Rembrandtlaan is een baltsplaats van een man gewone dwergvleermuis;
- er is een ontheffing van de Wet natuurbescherming nodig voor de sloop (of renovatie) van de gebouwen op het sportpark De Braak, voor het vernietigen van paarverblijven (en mogelijke individuele winterverblijven) van gewone dwergvleermuizen;
- er is een ontheffing van de Wet natuurbescherming nodig voor de kap van de lindes langs de Braakse Bosdijk op het sportpark De Braak, voor het vernietigen van een vaste vliegroute en vast jachtgebied van tientallen gewone dwergvleermuizen;
- als deze ontheffing op tijd wordt aangevraagd en effectieve maatregelen als mitigatie en compensatie worden genomen, zal de ontheffing voor de vleermuizen verkregen worden.

Aanbeveling:

Gezien de landschappelijk waarde van de hoge bomen rondom het sportpark en de lindes langs de Braakse Bosdijk, hun windbeschuttende functie en omdat er veel gewone dwergvleermuizen jagen (vast jachtgebied hebben) dient men er alles aan te doen om deze bomen te sparen.

In de provincie Noord-Brabant is alleen een ontheffing voor de aantasting van verblijfplaatsen nodig, als de functie van deze verblijfplaatsen niet (ook niet tijdelijk) kan worden gegarandeerd. Indien de functie wel te allen tijde kan worden gegarandeerd door het treffen van effectief bewezen maatregelen, zoals is aangegeven in de kennisdocumenten van BIJ12, geeft de Provincie doorgaans een 'positieve afwijzing' op ontheffingsaanvragen: een afwijzing omdat er geen sprake is van een overtreding. Indien mogelijk, kan dus een procedure voor een ontheffing worden vermeden door het tijdig treffen van effectief bewezen maatregelen, uitgewerkt in een mitigatieplan ("Projectplan"). Indien dit niet haalbaar is of toch een overweging van het bevoegd gezag wenselijk is, is een ontheffingsaanvraag noodzakelijk. Het is slim om vooruitlopend op de noodzakelijke ontheffingsaanvraag en verplichte mitigerende maatregelen al preventief / vooruitlopend een aantal effectieve maatregelen te nemen voor de gebouwbewonende gewone dwergvleermuizen.

De beste maatregelen zijn:

- A. het inmettelen van minimaal 2 clusters van elk vier geschakelde Schwegler-vleermuiskokers in gebouwen in de directe nabijheid van het Helmond Sport-stadion en de woning langs de Braakse Bosdijk (als deze gespaard blijft).
- B. het ophangen van liefst vier clusters van elk vier platte Schwegler vleermuiskasten aan
 - 1: de bomen van de boomsingels langs het kanaal en
 - 2: de bomen langs de Rembrandtlaan en
 - 3: twee clusters in de bomen bij het stadion van Helmond Sport (tussen tuinen van de huizen langs de Bakelsedijk en het sportpark).

Maarheeze,
28 september 2018

Ilco van Woersem.